ЗІСТАВНІ СТУДІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81’25

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ І РОЛЬ СЕМАНТИЧНИХ МАРКЕРІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕКСТІВ

Бахов І. С., докт. пед. наук (Київ)

У статті йдеться про інтертекстуальність у перекладознавчому аспекті. Визначено роль семантичних маркерів у перекладі спеціалізованих, зокрема соціологічних текстів. Відзначається притаманні семантичним маркерам риси, які можуть підвищити або, навпаки, знизити здатність читача отримати повний доступ до їхнього змісту, такого як специфічна для сфери лексика чи термінологія, і до традиційних текстових форматів. Досліджується явний міжтекстовий зв’язок або цитування, тобто, включення інших текстів при побудові спеціалізованого тексту – традиційний міжтекстовий формат, що є відмітною характеристикою написання спеціалізованих текстів, особливо наукових. Увагу зосереджено на цитуваннях, які, головним чином, вживаються для тлумачення, і показано, як семантичні маркери можуть бути корисними для перекладача спеціалізованих соціологічних текстів у фазі аналізу тексту, що передує перекладу. Люди, які не є спеціалістами у певній сфері, такі як перекладачі спеціалізованих текстів, можуть мати проблеми з повним розумінням змісту спеціалізованих текстів, особливо якщо останні написано спеціалістом у цій сфери для таких же спеціалістів. Підкреслено, що семантичні маркери поводять себе як «інтерактивні ресурси», що дозволяють тому, хто пише текст, контролювати потік інформації, задовольняючи вірогідні потреби в додатковій інформації з боку «уявних» читачів. Як семантичні маркери, цитування набувають подвійної діалогічної властивості: вони орієнтовані на авторів попередніх текстів, на яких вони посилаються, і з якими вони працюють над значенням термінів, але вони також «взаємодіють» із читачем, реагуючи на можливі питання або вірогідні потреби у більш точній семантичній або концептуальній інформації.

Ключові слова: інтертекстуальність, переклад, спеціалізований текст, соціологічний текст, семантичні маркери.

Бахов И.С. Интертекстуальность и роль семантических маркеров при переводе специализированных социологических текстов. В статье идет речь об интертекстуальности в переводовеческом аспекте. Определена роль семантических маркеров в переводе специализированных, в том числе социологических текстов. Отмечается присущие семантическим маркерам черты, которые могут повысить или, наоборот, снизить способность читателя получить полный доступ к их содержанию, такого как специфическая для сферы лексика или терминология, и к традиционным текстовым форматам. Исследуется явная межтекстовая связь или цитирования, включение других текстов при построении специализированного текста как традиционный межтекстовый формат, который является отличительной характеристикой написания специализированных текстов, особенно научных. Внимание сосредоточено на цитированиях, которые, главным образом, используются для толкования, и показано, как семантические маркеры могут быть полезными для переводчика специализированных социологических текстов в фазе анализа текста, предшествующего перевода. Люди, которые не являются специалистами в определенной сфере, такие как переводчики специализированных текстов, могут иметь проблемы с полным пониманием содержания специализированных текстов, особенно если последние написано специалистом в этой области для таких же специалистов. Подчеркнуто, что семантические маркеры ведут себя как «интерактивные ресурсы», позволяющие пишущему текст контролировать поток информации, удовлетворяя возможные потребности в дополнительной информации со стороны «мнимых» читателей. Как семантические маркеры, цитирование приобретают двойное диалогическое свойство: они

© Бахов І.С., 2018

ориентированы на авторов предыдущих текстов, на которых они ссылаются, и с которыми они работают над значением терминов, но они также «взаимодействуют» с читателем, реагируя на возможные вопросы или возможные потребности в более точном семантической или концептуальной информации.

Ключевые слова: интертекстуальность, перевод, специализированный текст, социологический текст, семантические маркеры.

Bakhov I.S. Intertextuality and the role of semantic markers in the translation of specialized sociological texts. The article deals with intertextuality in the translation aspect. The role of semantic markers in translating specialized, including sociological texts has been defined. There are inherent features inherent in semantic markers, which can increase or, conversely, reduce the reader's ability to gain full access to their content, such as vocabulary-specific or terminology, and to traditional text formats. Explicit intertext communication or citation, the inclusion of other texts in the construction of a specialized text as a traditional intertextual format, which is a distinctive characteristic of the writing of specialized texts, especially scientific ones, is explored. Attention is focused on citations, which are mainly used for interpretation, and it is shown how semantic markers can be useful for a translator of specialized sociological texts in the phase of analysis of the text preceding the translation. People who are not specialists in a particular field, such as specialized text translators, may have problems with a full understanding of the content of specialized texts, especially if the latter is written by a specialist in this field for the professionals in the same field. It is emphasized that semantic markers behave like 'interactive resources' that allow the text writer to control the flow of information, satisfying possible needs for additional information from 'imaginary' readers. As semantic markers, citations acquire a double dialogic property: they are oriented toward authors of previous texts, on which they refer, and with which they work on the meaning of terms, but they also "interact" with the reader, reacting to possible questions or possible needs for more accurate semantic or conceptual information.

Keywords: intertextuality, translation, specialized text, sociological text, semantic markers.

1. Вступ

Явище інтертекстуальності завжди привертало увагу дослідників у галузі мовознавства і літературознавства, у журналістиці, рекламі та мас-медіа, а останнім часом починає привертати увагу фахівців з перекладознавства, оскільки існують певні складнощі, які виникають під час перекладу [1, с. 4–5]. Широкий науковий загал одностайно визначає *інтертекстуальність* як наявність у тексті слідів інших текстів, та як діалогічний зв'язок тексту у семіотичному універсумі як з попередніми (рекурсивний зв'язок), так і з подальшими (прокурсивний зв'язок) текстами. Таким чином, реалізовано текстовий процес, текстову динаміку. Звідси витікає думка відносно міжтекстових зв'язків у науковому дискурсі як засобу продукування, передавання та зберігання наукової інформації [2]. Термін «інтертекстуальність» був запропонований французькою дослідницею Ю. Крістєвою, яка називає інтертекстуальністю інтеракцію, яка відбувається всередині окремого тексту. Для суб'єкту, що пізнає, інтертекстуальність – це ознака того способу, яким текст прочитує історію та вписується в неї» [3, с. 102].

Зацікавленість дослідників міжтекстовою взаємодією мотивована формуванням нового погляду на діалогічну взаємодію тексту або теорії інтертекстуальності в середині минулого століття. Із новими підходами й напрямами дослідження – інтертекстуальним, лінгвістичним, літературознавчим, лінгвокультурологічним, стилістичним, когнітивним, семіотичним, комунікативно-прагматичним, перекладознавчим – природа та властивості цих понять, межі їх інтертекстуальної атрибуції все ще залишаються дискусійними [5; 7;]. Визнання значущості інтертекстуальності при перекладі спеціалізованих текстів з соціології зумовило потребу вивчення цієї проблеми і в перекладознавчому ракурсі. Дослідження інтертекстуальності як проблеми перекладу спеціалізованих текстів до цього часу залишається практично відкритим.

Отже, а к т у а л ь н і с т ь даної роботи та теми визначається необхідністю системного

вивчення інтертекстуальності як перспективної проблеми перекладу спеціалізованих текстів.

О б ’ є к т о м дослідження є семантичні маркери при перекладі спеціалізованих текстів з соціології, п р е д м е т о м – лінгво-стилістичні характеристики таких маркерів як результату їх міжтекстових взаємодій. Звідси постає м е т а дослідження¦ яка полягає у аналізі способів відтворення інтертекстуальних одиниць при перекладі спеціалізованих текстів з соціології.

Мало хто з учених досліджував проблеми, специфічні для цієї форми перекладу спеціалізованих текстів. До помітних винятків, однак, належить І. Валерштайн, чиї фундаментальні праці, присвячені перекладу соціологічних текстів, добре інформують щодо сучасної думки про предмет, від Ж. Прайс до Проекту соціологічного перекладу, реалізованого Американською радою наукових товариств [19].

Спеціалізовані типи текстів відрізняються від їхніх неспеціалізованих («загальних» або літературних) аналогів за чотирма параметрами: мета, тема, цільова аудиторія та структура тексту. Ці параметри, вперше сформульовані І. Мейер та П. Расселл, застосовуються також і до соціологічних текстів [12]. Спеціалізовані тексти зазвичай використовують мову для досягнення принаймні двох базових цілей: поширення даних та ідей і побудови знань. Як такі, вони є важливими для будь-якої діяльності, орієнтованої на дослідження, як у науковій, так і в приватній сфері.

Соціологічні тексти мають, крім цих чотирьох параметрів, фундаментальну відмітну характеристику, яку Ж. Прайс резюмував таким чином: «вони мають справу з концепціями» [16, с. 348]. Дійсно, в соціологічних текстах використовуються концепції для передавання специфічних поглядів на реальність, які мають ідеологічну основу, тобто, які знаходяться у рамках певної теорії. Проте ці концепції, як каже І. Валерштайн, «не є дрібницями». Насправді, «кожна з цих концепцій є цілою теорією» або «теорією історії концепції» [19, с. 108], теорією, яка ніколи не буває повністю завершеною, а продовжує змінюватися з часом, включаючи в себе зміни та поправки, зроблені первісним автором у подальших працях або сучасними чи пізнішими авторами в їхніх працях. «Слова-символи» або терміни, пов’язані з цими концепціями, можуть бути досить унікальними, тобто, специфічними для автора та його праць. Як пояснює І. Валерштайн [19, с. 108], у певних випадках автор буквально винаходив слово (або фразу). В інших випадках автор брав слово, яке вже можна було знайти у словниках, і використовував його, як він вважав за потрібне. Таке використання в деяких випадках було подібним до того, як використали б його інші автори того часу, але інколи автор давав слову-символу виразно новий (навіть незвичайний) зміст.

Через погано визначений та динамічний характер соціологічних концепцій та їхню важливість для соціологічних текстів багато вчених стверджували, що перекладачі цих текстів мають самі бути вченими, або, якщо вони ними не є, бути дуже добре знайомими із сферами чи підсферами, до яких ці тексти належать. Дійсно, знаходження саме того значення таких текстів, яке закладав у них автор, є складним завданням – навіть для спеціалістів із відповідної дисципліни. Проте перекладачі мають набагато більшу відповідальність, аніж звичайні читачі: «зрештою, якщо окремий читач розуміє щось неправильно, від наслідків цього страждає він сам, але коли помилку робить перекладач, він вводить в оману безліч людей» [19, с. 116].

2. Міжтекстовий зв'язок у спеціалізованих текстах

У даній статті йдеться про зрозумілість соціологічних текстів для перекладачів, які можуть не бути вченими, і тому можуть не мати статусу членів групи, незважаючи на їхні глибокі професійні знання сфер або спільнот дискурсу, з яких ці тексти походять. Соціологічні тексти, в силу їхнього виключного характеру, мають притаманні їм риси, які можуть підвищити або, навпаки, знизити здатність читача отримати повний доступ до їхнього змісту [9]. Одну таку рису, релевантну для інтерпретації соціологічних концепцій, буде досліджено в даній статті: це явний міжтекстовий зв’язок або цитування, тобто, включення інших текстів при побудові спеціалізованого тексту – традиційний

міжтекстовий формат, що є відмітною характеристикою написання спеціалізованих текстів, особливо наукових соціологічних текстів, за якого ця практика є, по суті, обов'язковою [18, с. 108].

Явний міжтекстовий зв'язок зазвичай вважається засобом, за допомогою якого той, хто пише спеціалізований текст, відзначає, що знаходиться в інтелектуальному боргу перед іншими авторами, підтримує їхні твердження та нейтралізує заперечення та підвищує загальну переконливість своїх аргументів. Як такі, цитування грають певну роль у соціальній побудові знань у тому сенсі, що вони створюють мапу зв'язків, що сполучають текст автора з працями інших авторів та вчених.

В соціологічних текстах цитування можуть виступати в ролі семантичних маркерів, які відстежують та ідентифікують аспекти «теорії історії» певної концепції. Приклад, наведений нижче, є саме таким випадком. У ньому автор намагається помістити дві суміжні концепції – «філологічний переклад» та «комунікативний переклад» – у певний контекст, надаючи історичний контекст і вказуючи, що відрізняє ці дві концепції від інших подібних концепцій, що вживаються іншими авторами в їхніх творах.

Різниця між «філологічним перекладом» та «комунікативним перекладом» сягає, принаймні, знаменитого розрізнення Фрідріхом Шлаєрмахером "*verfremdende*" та "*einbürgernde" Übersetzungen*, яке багато хто наслідував, використовуючи інші терміни. Що ставить розрізнення «філологічного» – «комунікативного» осібно від інших подібних розрізнень та концепцій, так це те, що воно є інтегрованим до несуперечливої теорії критики перекладу, в рамках якої походження та функції цих двох типів перекладу послідовно описуються та пояснюються [9, с. 245].

Спеціалізовані тексти, такі як соціологічні тексти, існують не в ізоляції: вони зв'язані між собою в мережі, які з'єднують поточні тексти з попередніми текстами і які, крім того, передбачають зв'язки з іще не написаними текстами. Фактично, було відзначено, що тексти формуються способами, в які вони реагують на попередні тексти, з одного боку, і намагаються передбачити реакції наступних текстів, з іншого. Тому можна сказати, що соціологічні тексти є фундаментально гетерогенними або «міжтекстовими», тобто, що вони «складаються з елементів інших текстів» – попередніх, сучасних і, певною мірою, майбутніх [7, с. 270].

3. Цитування як семантичні маркери

Цитування, найпоширеніша форма «явного кс позитивів зв'язку», є важливою темою дослідження у принаймні трьох різних дисциплінах: інформатиці, соціології науки та прикладній лінгвістиці. Виходячи з результатів роботи, проведеної у сферах інформатики та соціології науки, прикладні лінгвісти, такі як Н. Гарвуд [8], стверджують, що цитування можна розглядати як «багатофункціональний прагматичний акт», у тому сенсі, що воно уможливлює нормативну, соціально-конструкціоністську та риторичну інтерпретацію. Як «багатофункціональний прагматичний акт» цитування визнає право власності авторів (винагорода), створює інтелектуальні або концептуальні зв'язки (соціальна побудова знань) та підвищує загальну риторичність текстів (переконування).

Далі ми зосередимося на цитуваннях, які визнають специфічний тип кс позитивів зв'язку – історичну якість концепцій соціології та їхніх «слів-символів» або термінів. Ці цитування, які ми далі називатимемо *семантичними маркерами*, мають усі ознаки цитувань, згадані вище. Як усі цитування, вони є «багатофункціональними прагматичними актами», які, як стверджував Н. Каплан, становлять «соціальні засоби», за допомогою яких спільноти дискурсу «вирішують проблеми прав власності та домагання пріоритету» [10]. Проте, на відміну від цитувань узагалі, *семантичні маркери*, перш за все, *пов'язані із значенням терміну*: вони використовуються, коли автори хочуть уточнити, що вони розуміють під терміном, зокрема коли цей термін уже було вжито або визначено в іншому місці. Тому, з точки зору змісту тексту, їхній внесок є, по суті, семантичним за своєю природою, більше пов'язаним із точністю мови, якою формулюються аргументи тексту, аніж із ідентифікацією теоретичних основ чи методу, або з мобілізацією підтверджуючих доказів для

тверджень, що робляться в тексті. Семантичні маркери, крім того, грають важливу роль щодо однієї з головних якісних характеристик соціологічних текстів: що ці тексти зазвичай працюють із значеннями, визначеними самими текстами, і меншою мірою фізичними контекстом зовнішнього світу, або що вони, за словами Ж Прайс [16, с. 348], «мають справу з концепціями» та «використовують ці концепції як свій основний спосіб комунікації» [19, с. 88].

Як засоби для побудови значення у соціологічних текстах, семантичні маркери мають бути цікавими для перекладачів, яким доводиться їх перекладати. Дійсно, перекладачі, незалежно від того, чи вони самі є вченими, чи ні, зазвичай мають аналізувати тексти, які їм дали, до того, як вони почнуть їх перекладати, «оскільки це видається єдиним способом забезпечення того, що тексти будуть правильно зрозумілі» [13, с. 1]. У цьому відношенні корисним може бути розуміння того, як семантичні маркери діють у дискурсі соціології.

Семантичні маркери, або цитати, включені автором, який бажає визнати «семантичний» борг, схожі на «контексти, багаті на знання». Концепцію «контексту, багатого на знання», або «КБЗ», розробила І. кс [12] у сфері, пов'язаній із перекладом спеціалізованих текстів, а саме у сфері термінології розрахунку, зокрема напівавтоматичного вибирання знань. Контексти, багаті на знання, є фрагментами тексту, що виражають «концептуальну інформацію для терміну» [12], тобто інформацію, яку може використовувати фахівець із мови, такий як перекладач, для набуття предметних знань по терміну. Унаслідок цього їм в останні роки приділяється значна увага, і їх часто використовують під час спроб створити термінологічні ресурси, метою яких є саме допомога перекладачам у розумінні та продукуванні спеціалізованих текстів. Семантичні маркери, які визначають або пояснюють, схожі на «визначальні кс позитиві» Пірсон – це термін, упроваджений Дж. Пірсон [14, с. 105], також у сфері термінології розрахунку, для позначення випадків, «коли визначення, що вже існують, повторюються або перефразуються для цілей роз'яснення або пояснення». Дж. Пірсон [14, с. 118] зазначила, що на «визначальні кс позитиві» в тексті можуть явно вказувати поверхневі риси, які слугують для ідентифікації автора оригіналу, так як це було б і у випадку з семантичними маркерами, якими вони, проте, часто не є. Проте відсутність поверхневих рис могла б указувати на статус визначення, тобто на те, що його було всотано до фонових знань сфери, і що його вже не можна з'єднати з його автором через так зване явище «стирання через включення». Фактично, багато прикладів Дж. Пірсон, здається, потрапляють до цієї категорії, як можна судити з двох визначальних кс позитивів нижче, взятих із збірки її творів.

«Скелетний м'яз складається з пучків м'язових волокон, з'єднаних сполучною тканиною» [14, с. 147].

«Транспірація – це процес, за якого рослини виділяють воду в повітря через отвори в їхньому листі» [14, с. 153].

Про семантичні маркери не лише визначають або пояснюють значення термінів. Встановлюючи зв'язки з більш ранніми працями, вони також надають етимологічну інформацію, ідентифікують синоніми, сигналізують про змінені значення, вказують на еквівалентні вирази в інших мовах і т. ін. Коли семантичні маркери роблять останнє без визначення або пояснення, вони нагадують «часткові визначальні кс позитиві» Дж. Пірсон – сегменти тексту, «які можуть просто надавати інформацію про синоніми або правильний термін, який треба вжити в певному контексті» [14, с. 119]. Але, на відміну від часткових визначальних кс позитивів, усі семантичні маркери є цитуваннями – сегментами тексту, які з'єднують семантичний зміст, на який звертається увага, з його першоджерелом. Наприклад, семантичний маркер, наведений нижче, ідентифікує семантичний зв'язок між «горизонтальною інтерпретацією мов» – виразом дещо специфічним – і «чергуванням кодів», терміном, що є більш поширеним в літературі. Теоретики майже завжди посилаються на тексти, які містять те, що М. Люїс називає «горизонтальною інтерпретацією» мов, оригінальним синонімом більш поширеного виразу *«чергування кодів»* [17, с. 459–460].

4. Семантичні маркери при перекладі соціологічних текстів

Соціологічні тексти, як було показано вище, є особливою формою спеціалізованого дискурсу, який здійснює комунікацію за допомогою концепцій, що складають теорію або специфічні для сфери інтерпретації того, що існує в зовнішньому світі. Проте ці концепції є дуже мінливими – їхній зміст постійно змінюється через постійно триваючі інтелектуальні дослідження та дебати. Багато що з цієї інтелектуальної діяльності описується в публікаціях – таких, як соціологічні тексти, в яких учені відслідковують, інтерпретують, переглядають та змінюють існуючі концепції або впроваджують нові. Тоді з цього випливає, що кожна соціологічна концепція «[сама] є цілою теорією» [19, с. 108].

Мінлива якість соціологічних концепцій та терміни, які їх позначають, становлять серйозну проблему для будь-якого читача соціологічних текстів, у тому числі для перекладачів. Дійсно, через це, для інтерпретації соціологічних концепцій треба бути знайомим не лише з предметом тексту, який їх містить, а й із літературою сфери або частини сфери, з якою пов'язаний текст, і через яку концепції з часом розвиваються. Проте навіть якщо читач володіє необхідними знаннями, усе ж між значенням тексту, яке заклав у нього автор, і здатністю читача оцінити та повністю віднайти його, зазвичай залишається розмита область.

Можна сказати, що семантичні маркери являють собою таку текстову підказку. Маючи справу, головним чином, з інтерпретацією значення, вони включають фонову інформацію про концепції та їхні терміни просто в текст. Роблячи це, семантичні маркери також можуть грати роль маяків під час процесу читання, і допомагати вести читача через текст, зокрема через зміст сегментів, до яких їх було включено. Крім того, семантичні маркери не лише сигналізують про знання автором, що вдається до цитування, історичного розвитку концепції, а й також кажуть про певне усвідомлення потреб потенційних читачів, незалежно від того, чи є вони «інсайдерами» відповідної дисципліни, чи ні. У цьому сенсі їх можна вважати «інтерактивним ресурсом», тобто ресурсом, що є доступним для кожного автора, якому треба управляти потоком інформації в ході всієї побудови тексту, постійно передбачаючи вірогідні реакції та потреби уявних читачів. Дійсно, за словами П. Томпсона, «…автори роблять припущення про питання, які можуть поставити читачі, і будують текст так, аби там були відповіді» [18, с. 61]. Видається, що одним із способів дати ці відповіді є використання семантичних маркерів, які розповідають про значеннєвий зміст ключових термінів, ужитих у тексті, або про інші семантичні характеристики цих термінів. Внаслідок цього, корисною стратегією читання для читачів, без сумніву, був би пошук у тексті семантичних маркерів, і обробка цих маркерів не лише як цитувань, тобто як зв'язків з більш ранньою літературою, а й також як спроб автора встановити контакт із читачем та відреагувати на вірогідну або очікувану потребу в додатковій семантичній чи концептуальній інформації.

У контексті перекладу соціологічних текстів, є сенс віднести семантичні маркери до «внутрішньотекстових факторів» [13], які треба уважно вивчити під час аналізу перед здійсненням перекладу спеціалізованого тексту. Вони є «контекстами, багатими на знання», які надають неоціненну допомогу при інтерпретації, тлумаченні тексту мовою оригіналу, а, крім того, ідентифікують джерела, які можна буде використати, якщо видасться необхідним здійснити додаткове дослідження історії концепції. Коротше кажучи, вони є дуже корисними в герменевтичній фазі перекладу соціологічного тексту, навіть при тому, що, за твердженням Б. Пончарал, інтерпретація тексту, отриманого в результаті, завжди залишиться до певної міри суб'єктивною [15, с. 103]. Для того, аби перекласти текст про гуманітарні науки, дійсно треба, щоб перекладач пристосувався до нього, тобто щоб він здійснив особисту інтерпретацію, з необхідністю суб'єктивну, і щоб він подумав над тим, за допомогою якого засобу можна найкращим чином відтворити цю інтерпретацію своєю мовою, тобто мовою перекладу [15, с. 103].

Для того, аби дослідити роль, яку семантичні маркери можуть відігравати в герменевтичній стадії перекладу соціологічного тексту, звернімо

увагу на такий уривок з нашої добірки: *Однією з головних причин вибору на користь спостереження за впливом на ці чотири окремі здатності є те, що ми вважаємо, що вони відображають чотири когнітивні стадії вирішення проблеми перекладу.* Автор уривка посилається на добре відоме явище перекладу – явище *проблеми перекладу*. Проте проблеми перекладу можуть належати до багатьох різних типів (лексичного, синтаксичного, семантичного, культурного і т. ін.) і, внаслідок цього, цей начебто прозорий термін дозволяє інтерпретувати його більш ніж в один спосіб. Семантичний маркер, який іде безпосередньо за уривком, є особливо корисним в даному випадку.

Спираючись на висновки, які В. Льоршер зробив у своєму емпіричному дослідженні 1991 року, ми вважаємо, що «проблема перекладу» присутня в будь-якому сегменті тексту, який вимагає від перекладача свідомої уваги, оскільки він не може перекласти його автоматично (тобто, без необхідності зупинитися та подумати про нього) [11].

Семантичні маркери, які, на відміну він маркера, який щойно було проаналізовано, не дають визначення, а надають інші типи термінологічної інформації, є також дуже корисними на герменевтичній стадії перекладу соціологічного тексту. Дійсно, вони, зазвичай, ідентифікують аспекти історичного розвитку певної концепції, які стосуються – часто досить специфічного – характеру слова-символу або терміну цієї концепції. До цієї категорії належать семантичні маркери, які зосереджуються на походженні слова-символу (етимологія або називання), на використанні інших слів-символів іншими авторами (синонімія), або на наявності інших значень або інтерпретацій в інших працях (багатозначність). Ще одним прикладом є семантичні маркери, метою яких є поміщення концепції до контексту її взаємозв'язків з іншими, такими як ті, що ідентифікують концепції вищого або нижчого рівня (гіпонімія). Усі ці семантичні маркери дають читачу, в даному випадку перекладачу, знання щодо потенційних термінологічних проблем, які ставить лексика сфери, до якої належить текст, посилаючись, крім того, на джерела додаткової інформації для перекладача.

Хоча семантичні маркери є зазвичай корисними для перекладача, вони іноді можуть зменшувати зрозумілість, надмірно заглушуючи голоси автора та цитованого автора, або надаючи інформацію, яка є двозначною чи неповною. Наприклад, коли автори вдаються до цитування – семантичний маркер є цитуванням – вони заохочують читачів до пошуку. Читачі можуть прийняти чи не прийняти це заохочення, але якщо вони його приймають, вони очікують, що він підтвердить їхні очікування, тобто вони очікують, що будуть здатними знайти потрібну інформацію без надмірних зусиль, і вони очікують, що інформація буде корисною.

Проте загалом семантичні маркери можуть, завдяки їхній діалогічній та інтерактивній властивості, грати роль маяків, що полегшують інтерпретацію тексту, яка є однією з серйозних проблем перекладу соціологічних текстів.

5. Висновки

Цитування виконують багато функцій у спеціалізованому дискурсі. Включаючи текст, що будується, в історичний ланцюжок продукування тексту, вони визнають інтелектуальний борг, беруть участь у соціальній побудові знань та збільшують загальну переконливість тексту. Крім того, вони можуть допомагати окреслювати значення специфічних термінів у рамках нового тексту. Як семантичні маркери, цитування набувають подвійної діалогічної властивості: вони орієнтовані на авторів попередніх текстів, на яких вони посилаються, і з якими вони працюють над значенням термінів, але вони також «взаємодіють» із читачем, реагуючи на можливі питання або вірогідні потреби у більш точній семантичній або концептуальній інформації. У цій останній ролі вони стають безцінними для перекладача соціологічних текстів, оскільки вони зазвичай позитивно впливають на загальну зрозумілість тексту, який зазвичай пишеться для обраної аудиторії – групи «інсайдерів» певної дисципліни, до якої може входити, а може й не входити перекладач.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грек Л. В. Інтертекстуальність як проблема перекладу (на матеріалі англомовних перекладів української постмодерністської прози): дис. … канд. філол. наук : 10.02.16 / Грек Л. В. К., 2006. 208 с. 2. Каширіна І. В. Особливості реалізації категорії інтертекстуальності в жанрі наукової статті. С. 17-18. Зб. тез доповідей щорічної наук-практ. конф. ЗНТУ. Т. 4: ЗНТУ, 2014. с. 17–18. 3. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман // Вестник МГУ. Серия 9. Филология. 1995. № 1. С. 97–124. 4. Приходько В. Б. Інтертекстуальність як проблема перекладу. Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «філологічні науки». 2017. № 1 (130). с. 262–266. 5. Сунько Н. О. Алюзія як маркер інтертекстуальності в англійськомовному газетному заголовку. Автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2016. 23 с. 6. Collet, Tanja. “La manière de signifier du terme en discours.” *Meta: Translators’ Journal.* 2009. 54(2), 279–294. 7. Fairclough, Norman. “Intertextuality in Critical Discourse Analysis.” *Linguistics and Education.* 1992. 4, 269–293. 8. Harwood, Nigel. “Citation Analysis: a Multidisciplinary Perspective on Academic Literacy.” Mike Baynham *et al.* (eds). *Applied Linguistics at the Interface*. London: BAAL and Equinox. 2004. 79–89. 9. House, Juliane. “Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation.” *Meta: Translators’ Journal.* 2001. 46(2), 243–257. 10. Kaplan, Norman. “The Norms of Citation Behaviour: Prolegomena to the Footnote.” *American Documentation*. 1965. 16(3), 179-184. 11. Lörscher, Wolfgang. *Translation Performance, Translation Process, and Translation Strategies. A Psycholinguistic Investigation*. 1991. Tübingen: Gunter Narr. 12. Meyer, Ingrid and Pamela Russell. “The Role and Nature of Specialised Writing in a Translation-specific Writing Program.” *TTR: traduction, terminologie, redaction.* 1988. 1(2), 114–124. 13. Nord, Christiane. *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis.* 2005. Amsterdam: Editions Rodopi B.V. 14. Pearson, Jennifer. *Terms in Context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1998. 15. Poncharal, Bruno. “Le *Social Science Translation Project* et la traduction des sciences humaines.” *Hermès.* 2007. 49, 99–106. 16. Price, Joshua M. (2008). “Translating Social Science: Good versus Bad Utopianism.” *Target* 20(2), 348-364. 17. Stratford, Madeleine. “Au tour de Babel! Les défis multiples du multilinguisme.” *Meta.* 2008. 53(3): 457–470. 18. Thompson, Paul and Chris Tribble. “Looking at Citations: Using Corpora in English for Academic Purposes.” *Language Learning & Technology.* 2001. 5(3), 91–105. 19. Wallerstein, Immanuel. “Scholarly Concepts: Translation or Interpretation?” Marilyn Gaddis Rose (ed.). *Translation Horizons Beyond the Boundaries of Translation Spectrum. Translation Perspectives IX*. Binghamton (NY): State University of New York at Binghamton, 1996. 107-117.

REFERENCES

Hrek, L.V. (2006) *Intertekstual'nist' yak problema perekladu (na materiali anhlomovnykh perekladiv ukrayins'koyi postmodernist·s'koyi prozy). Diss. kand. filol. nauk. [Intertextuality as a problem of translation (based on translations of Ukrainian postmodern prose). Cand. of sci. diss]*. Kyiv. 208 p. [in Ukrainian].

Kashyrina, I.V. (2014). Osoblyvosti realizatsiyi katehoriyi intertekstual′nosti v zhanri naukovoyi statti. *Zb. tez dopovidey shchorichnoyi nauk-prakt. konf. ZNTU. Vol. 4*. ZNTU, 17–18. [in Ukrainian].

Krysteva, Yu. (1995). Bakhtyn, slovo, dialoh i roman. *Vestnyk MHU. 9. Fylolohyya*. – *MHU Messenger. 9. Philology, 1,* 97–124. [in Russian].

Prykhod’ko, V.B. (2017). Intertekstual’nist’ yak problema perekladu. *Visnyk dnipropetrovs’koho universytetu imeni Al’freda Nobelya. Seriya «filolohichni nauky». – A. Nobel Dnipropetrovsk University Messenger, 1*(130), 262–266. [in Ukrainian].

Sun’ko, N.O. (2016). *Alyuziya yak marker intertekstual’nosti v anhliys’komovnomu hazetnomu zaholovku. Avtoref. diss. kand. filol. nauk [Allusion as a marker of intertextuality in English newspaper title. Cand. sci. diss. synopsis]*. Chernivtsi. 23 p. [in Ukrainian]

Collet, T. (2009). La manière de signifier du terme en discours. *Meta: Translators’ Journal 54*(2), 279–294.

Fairclough, N. (1992). Intertextuality in Critical Discourse Analysis. *Linguistics and Education* 4, 269-293.

Harwood, N. (2004). Citation Analysis: a Multidisciplinary Perspective on Academic Literacy. In: Mike Baynham *et al.* (eds). *Applied Linguistics at the Interface*. London: BAAL and Equinox, 79–89.

House, J. (2001). Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation. *Meta: Translators’ Journal 46*(2), 243–257.

Kaplan, N. (1965). The Norms of Citation Behaviour: Prolegomena to the Footnote. *American Documentation* 16(3), 179–184.

Lörscher, W. (1991). *Translation Performance, Translation Process, and Translation Strategies. A Psycholinguistic Investigation*. Tübingen: Gunter Narr.

Meyer, I. & Russell P. (1988). The Role and Nature of Specialised Writing in a Translation-specific Writing Program. *TTR: traduction, terminologie, rédaction 1*(2), 114–124.

Nord, Ch. (2005). *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis.* Amsterdam: Editions Rodopi B.V.

Pearson, J. (1998). *Terms in Context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Poncharal, B. (2007). Le Social Science Translation Project et la traduction des sciences humaines. *Hermès, 49*, 99–106.

Price, J.M. (2008). "Translating Social Science: Good versus Bad Utopianism." *Target 20*(2), 348–364.

Stratford, M. (2008). "Au tour de Babel! Les défis multiples du multilinguisme." *Meta 53*(3): 457–470.

Thompson, P. and Tribble C. (2001). Looking at Citations: Using Corpora in English for Academic Purposes. *Language Learning & Technology 5*(3), 91-105.

Wallerstein, I. (1996). Scholarly Concepts: Translation or Interpretation? In: Marilyn Gaddis Rose (ed.). *Translation Horizons Beyond the Boundaries of Translation Spectrum. Translation Perspectives IX*.

Binghamton (NY): State University of New York at Binghamton, pp. 107–117.

Бахов Іван Степанович – доктор педагогічних. наук, доцент, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ); e-mail: i.bakhov59@gmail.com; ORCID: http://orcid.org/0000-0002-8379-199X